

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

Abram's „gelovigheid“?

De schrijver van Hebr. 11 vermeldt inderdaad Abram's (en anderer) geloofsdaad, maar vanuit een bepaald gezichtspunt. Zijn lezers dreigen hun geloofsstandpunt te verlaten. De storm van vervolging, die over hen is losgebroken, wil maar niet luwen, zwelt aan tot orkaankracht.

Zij beginnen zo langzamerhand Gods beloften onuitvoerbaar te achten. Daarom laat de schrijver zien, uit de H. Schrift zelf, wat er allemaal mogelijk bleek, voor wie zich baseert op - en onwankelbaar uitgaat van wat God heeft toegezegd: het geloof is de zekerheid (de basis, de vaste grond onder de voeten) der dingen die men hoopt (op grond van Gods onwankelbare beloften). Zo voert hij ook Abram ten tonele. Niet met een tot in details afdalende, zielkundige beschrijving van Abram's „gelovigheid“. Maar hij tekent hem als een man, voor wie Gods beloften basis en uitgangspunt zijn van zijn handelen: op grond van wat Góð hem gezegd heeft, pakt hij zijn boeltje bij elkaar en gaat met heel zijn hebben en houden op weg. Góðs Woord veroorzaakt een radicale breuk met zijn vorige bestaan, met zijn plannen en levensverwachting. Door Gods Woord komt er een radicale wending in zijn leven: punt van uitgang wordt wat God hem heeft gezegd.

En evenmin als bij Rachab (11 : 31) houdt deze schrijver hier zich ook maar in het minst bezig met vragen als: was de HERE toen voor Abram al de enige ware God? of: was Abram toen meteen al „een bekeerde mens“? Ook Simson heeft in Hebr. 11 zijn plaats, even na Rachab de hoer! Hij onderstelt bij Abram geen kennis van de Mozaïsche wet en beoordeelt hem niet naar de meerdere inhoud van de N. Testamentische openbaring — hoe zou hij ook? Hij stelt eenvoudig dat die Abram, die blijkens de Schrift zelf „aan de overzijde der Rivier“ de afgoden diende (Joz. 24 : 15; zou deze schrijver dat niet weten?), in geloof uittrok naar een hem nog onbekend land. In geloof, dat zich baseert op en uitgaat van Gods beloften, en daarmee gelijke tred houdt. Wat wist Abram op dat moment helemaal van God? Toch niet meer dan dat weinige van Gen. 12 : 1-3? Maar het was genoeg om hem tot een man van geloof te stempelen: hij deed wat God hem bevolen had!

De „mate van geloof“ hangt nauwkeurig samen met de mate van Gods openbaring. Die was voor Abram veel geringer dan voor ons. Dat verbiedt ons hem met „onze“ maatstaven te beoordelen.

Willen we bij Gen. 12 over Abram's gelóóf spreken — en dat kan dus, blijkens Hebr. 11 - dan mogen we daarbij nooit **Gods spreken tot Abram** uit het gezicht verliezen. Het is niet dank zij een méns, i.c. Abram, dat Gods heilsplan in vervulling kan gaan, maar dank zij God zélf! Hij heeft op een gegeven moment **Zijn Woord** doen uitgaan tot Abram. En we weten: dat **Woord** doet al wat Hem behaagt: het keert nooit ledig, d.i. „onverrichterzake“ tot Hem terug, het volbrengt waartoe Hij het zendt (Jes. 55 : 10). Hij spreekt en het is er, Hij gebiedt en het gebeurt (Ps. 33 : 9).

Het is dit **Woord** des HEREN dat Abram uit Haran doet wegtrekken met onbekende bestemming. Gods machtswoord is de bewegende kracht in de „heilshistorie“. Dat is, steeds weer, het geweldige, als Góð reddend gaat ingrijpen: Hij spréékt — maar het zijn geen loze, machteloze woorden: het gebeurt terstond! Hij heeft Abram een bepaalde bestemming gegeven. Nu brengt Hij hem ook

naar de plaats van bestemming. Naar het land Kanaän.

Want de schrijver vervolgt: ... en zij kwamen in het land Kanaän. God moet Abram echter nog openbaren dat dit land de plaats van bestemming is (vs. 7). We lezen vooreerst dan ook niet anders, dan dat Abram het land doortrok. Gelet op het feit, dat Abram op zijn tocht al zijn bezittingen met zich mee nam, waaronder (blijkens het vervolg) ook grote kudden vee, moet dit doortrekken van het land vele, vele dagen in beslag hebben genomen. Ook deze notitie zal zo dadelijk belangrijk blijken te zijn.

Immers, zo lezen we: Abram trok het land door tot de plek bij Sichem, tot de terebint Moré. Daarmee verschafft de schrijver ons een uiterst nauwkeurige plaatsbepaling, meer „religieus“ dan geografisch. Niet „te Sichem“ (zonder meer) slaat Abram zijn tenten op, maar bij **de plek bij Sichem**, nader: bij de terebint Moré, Moré is denkkelijk wel te vertalen als „de (door orakels) belerende“, zodat hier dus sprake is van een „orakelboom“, waar oudtijds de Kanaänietische priesters „uit het ruisen der bladeren de wil der goden (Astarte?) trachtten te beluisteren“. Maar dan is met „de plek bij Sichem“ kennelijk bedoeld de, met deze orakelboom verbonden, cultusplaats bij Sichem. Een **heidense** cultusplaats dus — de schrijver vermeldt hierbij dan ook nauwkeurig, met kennis van zaken: de kanaänieten waren toentertijd in het land! Geen wonder dus.....

Wie nu het geloof van Abram zou willen afmeten naar Mozaïsche of N. Testamentische openbaringsinhoud, zou hier gereede aanleiding vinden het hoofd te schudden en een ernstig vermanend en bestraffend woord in de richting van Abram te spreken. Hoe durft de man 't bestaan zich bij zo'n goddeloze, heidense cultusplaats op te houden? Men zou op zijn minst ook moeten toegeven, dat het geloof van Abram, dat de Hebreënbrieff ten voorbeeld stelt, bepaald nogal onstandvastig en van korte duur blijkt te zijn.

Zo echter zou heel gemakkelijk en bijna ongemerkt, een totaal verkeerd onderscheid tussen het Oude en Nieuwe Testament kunnen worden geconstrueerd. En verder: wie deze hoofdstukken uit Genesis leest en Abram, eventueel de gelovige Abram in het middelpunt wil stellen, zonder daarbij uitdrukkelijk in rekening te brengen het kwantitatief verschil in openbaring en dus geloofsinhoud tussen zeg „het O.T.“ en „het N.T.“, die moet onherroepelijk vroeg of laat tot de conclusie komen, of bij anderen de indruk wekken, dat met name het O.T., en daarmee de bijbel, nogal verwarrend is, en zichzelf ettelijke malen tegenspreekt. Wat te beginnen met een, ons nota bene in Hebr. 11 ten voorbeeld gestelde, Abram, die het ene ogenblik vol geloof uit Haran trekt, maar een volgend moment zich ophoudt bij een volop heidense cultusplaats; die even verder, naar het heet uit gebrek aan geloof, zomaar voor een hongersnood op de loop gaat en het beloofde land weer verlaat, daarna zijn vrouw voor zijn zuster laat doorgaan en haar zo in handen van de farao speelt; die vervolgens weer als een edelmoedig en royaal mens geschilderd wordt in schril contrast met zijn hebbelijke neef Lot; daarna uit de bus komt als een krijgslustig heer („Abram op het oorlogspad“); al verder als een man die niet gelovig zijn tijd af kan wachten en God een handje helpen wil door op Sarai's voorstel Hagar er bij te nemen als vrouw; enz. enz. Wat

Redactieleden:

Dr. J. BOSCH, P. GROEN, Prof. Dr. H. J. JAGER, Prof. C. VEENHOF
Ds. G. VISEE

Tijdelijk adres van de Redactie:

J. Bosch, Engelenbergstr 4, Kampen

Medewerkers:

Ds. H. Amelink, Langerak
Prof. Dr. W. K. van Dijk, Groningen
P. A. Hekstra, Rotterdam
Dr. D. Holwerda, Zuidhorn
Ds. P. K. Keizer, Groningen
Drs J. F. J. Lamet, Eindhoven
Ds. J. Meester, Amsterdam-Z.
Mr. Dr. J. Meulink, Enschede
D. W. L. Milo, Nunspeet
Prof. Dr. K. J. Popma, Utrecht
Drs G. Puchinger, Den Haag
Dr. H. R. Rookmaaker, Leiden
Dr. J. Stellingwerff, Amstelveen
Ds. B. Telder, Breda
Ds. C. Vonk, Schiedam
Prof. Mr. H. D. van Wijk, Amstelveen

Geref. Persvereniging „Opbouw“:

adres secretaris en penningmeester:
Van Lynden van Sandenburglaan 16,
Utrecht. Tel. 030-15450. Giro 448367.

Administratie abonnementen:

Drukkerij Steenberg, Slotlaan 220,
Zeist. Giro 233117.

een verwarrend verhaal wordt het zo, wanneer niet Góðs grote daden, Zijn éne, doorlopende heilswerk, in het centrum staan, maar de mens Abram — en die dan nog gemeten naar onze geloofsinhoud, onze zeden, gewoonten en omstandigheden. Is het dan een wonder, dat wij met machteloosheid geslagen zijn tegenover de Schrift-critiek met haar bronspplitsings-theorie, met haar bewering dat m.n. „de boeken van Mozes“ in wezen een achteraf samengeflanst verhaal zouden blijken te zijn; dat we weinig of geen doeltreffende tegenargumenten kunnen aanvoeren, terwijl n.b. juist in onze dagen de resultaten van de archeologie deze critici nopen op heel wat vroegere, stellige beweringen haastig terug te komen, juist ook met betrekking tot de tijd van de aartsvaders?

Voor wie Abram wil verwijten, dat hij zich op deze heidense cultusplaats ophoudt, moet de hierop in Gen. 12 volgende mededeling toch wel als een grote verrassing komen. Want terwijl Abram al vele dagen lang het land moet zijn doorgetrokken, wacht God met verdere openbaringen en met de vervulling van zijn belofte uitgerekend tot Abram is aangekomen bij „dé plek te Sichem, bij de terebint Moré“, waar, naar kanaänitisch geloof, de één of andere godheid haar openbaringen gaf....

't Is ook een grote verrassing geweest, denkkelijk niet het minst voor Abram zélf, gezien zijn achtergrond: het polytheïstische Mesopotamië (Joz. 24 : 15), gezien ook de toenmalige overtuiging, dat elk land en elk volk zijn eigen goden heeft, die lokaal gebonden zijn.

Een verrassing, want deze God, die in Haran (het éne land) tot hem gesproken heeft, blijkt nu ook in Kanaän (een ander land) bij machte tot hem te spreken: Hij is dus niet lokaal, d.w.z. aan een bepaalde plaats, zelfs niet aan een bepaald land, gebonden! En al verder: deze God openbaart zich zelfs onbekommerd op de officiële cultus — en openbaringsplaats van een andere godheid — Hij stoort zich daar eenvoudig niet aan. Hij staat er boven.

Breukelen.

E. R. Postma

Bij de sterfdag van Johannes Calvijn

De zeventwintigste Mei was het vierhonderd jaar geleden dat Johannes Calvijn opgenomen werd in heerlijkheid.

Op die dag werd het aardse leven beëindigd van een man die van God uitzonderlijk grote gaven had ontvangen maar zeer klein was in eigen oog, die maar één begeren kende namelijk het zich met volledige zelfverloochening geven in de dienst van zijn God naar diens woord en die daarom een van de allergrootsten geworden is in het Koninkrijk Gods.

Inderdaad Calvijn had ongewoon grote gaven van God ontvangen. In een schitterende, snelle studiegang werd hij een meester in de rechtswetenschap en schreef hij op drie en twintigjarige leeftijd een litterair - wijsgerige studie die blijk gaf van een ontzagwekkende belesenheid in de klassieke auteurs en een volkomen beheersing van de latijnse taal. Naderhand werd hij zonder ooit theologische colleges gevolgd te hebben een theoloog van uitzonderlijke kennis en diepte. Jarenlang preekte hij gemiddeld viermaal per week en gaf daarnaast ook nog 4 colleges en bijbellezingen. Op bijna alle boeken van de Heilige Schrift schreef hij commentaren. Een reeks briljante en onsterfelijke tractaten vloeide uit zijn pen. Zijn Institutie, onbestreden de meest betekende dogmatiek van de reformatoren, werd door hem bij iedere volgende herdruk uitgebreid tot ze in 1559 haar definitieve monumentale vorm ontving. Daarbij schreef Calvijn duizenden brieven. De van hem bewaard gebleven correspondentie vult tien dikke delen van zijn verzamelde werken. Maar — duizenden brieven zijn verloren gegaan. Er waren dagen dat dikke pakketten brieven naar allerlei landen zijn huis uitgingen. En behalve dat alles leidde Calvijn een kerk, reformeerde hij een stad en stichtte hij een universiteit die vooral dank zij zijn arbeid een brandpunt van de reformatie van West-Europa werden. Dat alles geschiedde in een tijdsverloop van een goede vijf en twintig jaar. Calvijns verzamelde werken vullen 59 foliobanden. Dezer dagen verschijnt daarvan een nieuwe druk die maar even vier en een half duizend gulden kost. En daarnaast komt nog successief een reeks indrukwekkende boekwerken van de pers waarin honderden nooit eerder gepubliceerde preken het licht zien.

Deze man was inderdaad zeer klein in eigen oog. Hij was dat omdat hij waarlijk de levende God kende in het aangezicht van Jezus Christus. Uit al zijn werken komt Calvijns oprechte nederigheid op de lezers daarvan af. Hoe gering hij over zichzelf dacht hoort men uit enkele passages van zijn testament dat hij vlak voor zijn dood dicteerde. Men leest daarin o.a. deze woorden: „Ik dank God dat Hij zich over mij, zijn arme schepsel, heeft ontfermd, en mij heeft opgetrokken uit de afgrond van de afgodendienst waarin ik mij bevond, om mij in het licht van het evangelie te trekken en om mij deel te geven aan de zaligmakende leer, die ik niet waardig was; Hij heeft mij met al mijn fouten en zwakheden, om welke ik honderdduizend maal verdiend had door Hem verworpen te worden, verdragen. En dat niet alleen, maar nog meer: in zijn genade is Hij zo ver gegaan, dat Hij mij en mijn werk ook gebruikte tot bevordering en verkondiging van de waarheid van Zijn evangelie Maar ach, mijn willen en mijn inspanning, als ik het zo noemen mag, waren zo koud en laf, dat ik me bepaald schuldig gevoel in alles en overal, en was er niet Gods oneindige goedertierenheid, dan zou al mijn hartstochtelijk streven niets dan rook geweest zijn; ja, de genadegaven, die Hij mij schonk, maakten mij alleen maar schuldiger. Zo blijft mijn toevlucht, dat Hij de Vader der barmhartigheid is en zich ook de

Vader van zulk een ellendige zondaar zal betonen”. En tegenover zijn collega's verklaarde hij: „Ik heb veel zwakheden gehad, die u hebt moeten verdragen, en alles wat ik gedaan heb, is in de grond niets waard. Slechte mensen zullen zich wel van deze uitspraak meester maken om haar te verdraaien maar toch herhaal ik het nog een keer: alles wat ik gedaan heb, is niets waard en ik ben een erbarmelijk schepsel. Alleen, ik kan toch zeggen, dat ik het goede heb gewild, dat mijn fouten me altijd mishagd hebben en dat de wortel van de vreeze Gods in mijn hart is geweest. . . .

Zo oordeelde Calvijn over zichzelf: een erbarmelijk schepsel, een ellendige zondaar. In een studie over de vraag hoe Calvijn in zijn werken over zichzelf oordeelt attendeert de schrijver er op dat autobiografieën in de geschiedenis der kerk geen zeldzaamheid zijn. Hij somt een lange reeks daarvan op. Maar in deze rij, zo zegt hij dan, ontbreken die van de reformatoren! En dan merkt die auteur op: Hun belangstelling voor het eigen ik was zo gering dat een autobiografie niet gewettigd zou zijn. Luther, Calvijn Zwingli leefden te zeer voor hun zaak, hun opdracht.

Inderdaad Calvijn leefde voor zijn opdracht. Hij had zijn hart als een offer aan God aangeboden. En dat maakte hij in zijn leven waar. Wat hem persoonlijk medevoer was daarbij van weinig belang. Zelfs van zijn bekering zegt hij niet veel. De enige rechtstreekse mededeling die men daarover in zijn werken vindt zijn deze twee sobere zinnen:

„Eerst was ik de bijgelovigheden van het pausdom zo hardnekkig toegedaan, dat het niet gemakkelijk was, mij uit de diepe afgrond te trekken. Maar door een plotselinge bekering heeft God mijn hart, dat voor mijn leeftijd al te zeer verhard was tot gehoorzaamheid onderworpen”. En zoals hij geleefd heeft is Calvijn ook bestorven. Hij wenste een eenvoudige begrafenis. Een monument mocht zijn graf niet sieren. Daarom weet momenteel niemand precies waar de grote Geneefse hervormer begraven is.

Calvijn werd in zijn levensarbeid beheerst door één hartstocht: het verklaren en verkondigen van het Woord van God, het evangelie van Jezus Christus. Hij had de wonderlijke kracht en rijkdom van dat woord ervaren. Hij had uit de Schrift verstaan dat God zijn werk op aarde door Zijn Woord tot stand wil brengen.

Het leefde voor hem dat Jezus Christus in de wereld komt en is „bekleed met het evangelie”. En dat men daarom op geen andere manier met Christus in gemeenschap kan komen en diens heil deelachtig worden dan door dat evangelie. Voor Calvijn was het woord van God zoals dat in de Schrift als het eigen woord van Christus en van diens Geest naar ons toekomt allerminst een neutrale mededeling. Neen, het was voor hem ten volle een kracht Gods. God schonk daarin aan de mensen de gerechtigheid, de verzoening het heil, de volle xaligheid. De eigenlijke, ja enige taak van de kerk was daarom het laten uitgaan van dat woord in heel de wereld. Door het Woord was de kerk ontstaan daaruit leeft ze en zij moet nu als Gods dienares dat Woord verkondigen.

Heel Calvijns theologische arbeid is daarom ook uitsluitend op de verklaring, het effectief maken van dat Woord gericht. Het gaat hem in zijn onderwijs en zijn geschriften niet om het lanceren van geestrijke en diepzinnige gedachten over God en over de wereld, over Christus en over de mensen. Neen, zijn enige eerezucht is het bieden van een zuivere uitlegging van de Schrift. Hij wil de kerk van zijn dagen — en van alle tijden! — er op wijzen dat ook haar taak niet is het produceren van diepe, of vrome gedachten, maar alleen het ho-

ren naar het haar toegesproken woord om dat daarna een-voudig, d.w.z. onvermengd door te geven overal waar zij daarvoor de gelegenheid ontvangt.

Calvijns Institutie is in haar essentie ook niets anders dan uitlegging der Schrift. Zij laat in concreto zien dat het kerkelijke dogma niets anders, niets meer, maar ook niets minder, moet zijn dan uitlegging van de Heilige Schrift. Vooral ook in dit hoofdwerk van hem heeft Calvijn het alles beheersend uitgangspunt van alle ware reformatie, namelijk „het Woord alleen” met ijzeren energie en consequentie vastgehouden. En zo kwam hij, neen niet tot aantasting of elimineren van de oude leer der kerk, maar tot een nieuwe fundering en zuivering daarvan. Vanuit dit grondbeginsel ontstond een nieuwe gebondenheid aan en een nieuwe vrijheid ten opzichte van de leer der kerk. En vooral ook een kritische instelling ten aanzien van de middeleeuwse scholastieke theologie. Op radicale wijze heeft hij deze in de kern aangetast. Calvijns theologie misging zich niet aan een eindeloos manipuleren met en ontleden van begrippen. Ze verloor zich ook niet in speculaties over het „zijn Gods” en vragen als „wat is God?” Ze verfoede het God tot „object” van de theologie maken. Calvijn was zich diep bewust van de zinloosheid van dit bedrijf en van de menselijke ijdelheid die zich daarin verbergt. Hij doorzag scherp dat de mens op die wijze „selbstherrlich” over God ging beschikken en dat hij sprak daar waar hij alleen maar mocht horen. De zin „het Woord alleen” was voor hen zeker niet de typering van één of ander willekeurig theologisch standpunt — het was niets meer en niets minder dan de keerzijde van het „door het geloof alleen”.

Was het een wonder en was het niet schoon dat de studie van de theologie aan Calvijns universiteit geheel opging in de verklaring van het Oude en Nieuwe Testament? Van „dogmatiek” was daarbij geen sprake.

Omdat Calvijn zo theologie bedreef is zijn levensarbeid alle eeuwen door jong gebleven. Studie van Calvijn leidde steeds tot vernieuwing der kerk. Zoals ook bij iedere reformatie der kerk altijd weer naar Calvijn werd gegrepen. En met vreugde horen we dat zijn prediking in onze dagen met grote kracht doordringt in Azië, Afrika en Latijns Amerika.

Met innige dankbaarheid willen we ook in deze dagen gedenken wat God in Calvijn aan de kerk gaf en geeft. En laten wij daarbij voor ogen houden dat het calvinistische eren van Calvijn bestaat in het intensieve bestuderen van de onovertroffen prediking van het evangelie welke God door de werken van Calvijn naar zijn kerk in heel de wereld ook nu nog laat uitgaan.

C.V.

Kerkelijk Leven

* * Trouw blijven

Van de hand van ds. C. Vonk verscheen een klein geschrift van 27 bladzijden, waarvan de belangrijkheid omgekeerd evenredig is aan de omvang. Na lezing moest ik denken aan de woorden van de dichter A. W. Staring:

Wordt eikeschors bij 't pond gewogen
Men weegt kaneel bij 't lood.

Dit geschriftje, verschenen onder de titel: „Trouw blijven” is kaneel.

* * Waar het om gaat

Het hierboven genoemde geschrift is een verantwoording door ds. Vonk afgelegd voor de raad van de kerk, die hij sinds 1932 dient. Deze verantwoording houdt nauw verband met zijn uiteenzettingen die hij in de jongste af-

leveringen van „De Voorzeide Leer” gaf over „de onsterfelijke ziel” en de vragen, die daarmee verband houden. En ze houdt dus ook verband met de beschouwingen van ds. B. Telder aangaande de dusgenaamde „tussen-toestand” en de uitspraken in deze gedaan door de particuliere synode van het Zuiden. En met name bespreekt ds. Vonk de vraag of en in hoeverre een kerklid en ook een kerklid-dienaar des Woords bezwaren mag hebben tegen de belijdenis der kerk en of — wat de dienaren des Woords betreft — dan altijd een gravamen tegen de belijdenis moet worden ingediend en op verandering van de belijdenis moet worden aangedrongen.

* * Formeel alles rustig

Collega Vonk wijst er op dat formeel onder ons door ieder erkend wordt dat Gods Woord onfeilbaar is, maar de belijdenis niet. De moeilijkheden ontstaan echter zodra iemand nu in de belijdenis iets feilbaars aanwijst. Dan is Leiden in last. Dan staat men soms terstond klaar met beschuldigingen van ontrouw aan de confessie.

Dat is ook zo.

In de laatste jaren was men onder ons met dergelijke beschuldigingen nog al scheutig. In vele discussies — niet alleen in die omtrent de boeken van ds. Telder — waren zulke beschuldigingen niet van de lucht. En wanneer zulk een beschuldiging een dienaar des Woords gold dan kwam er een tweede overheen: de man zou ook de belofte, door zijn onderschrijving van het ondertekeningsformulier afgelegd, hebben geschonden. En waar een belofte in de kerk gelijk staat met een eed zou hij niet minder dan een eedbreker zijn en dus een meinedige. En op die manier doorredenerend kom je dan al dicht in de buurt van art. 79 en 80. In de belendende percelen van „de openbare en grove zonden, die de bedrijver voor de wereld eerloos maken en in een gemeen lidmaat der kerk der afzetting waardig”.

* * Materieel aan de orde gesteld.

Ds. Vonk heeft nu zakelijk een aantal punten aangegeven waar de catechismus z.i. niet geheel onberispelijk is. Hij noemt de bekende driedeling van de catechismus; de wijze waarop deze over de zonde spreekt; waarop hij, anders dan doorgaans de Schrift doet, 't begrip „gerechtigheid” hanteert; de omschrijving van „het ware geloof” in Zondag 7; de uitleg van het „onder Pontius Pilatus” in vr. en antw. 38, en van het „nedergedaald ter helle” in het op zichzelf juiste antwoord 44; over de twee tafelen der Wet, en dan vooral over de wijze waarop de catechismus opereert met de woorden „lichaam, ziel, vlees”, en hoe de in de dagen van de opstellers heersende meningen over de mens die bestaan zou uit een (sterfelijk) lichaam plus een (onsterfelijke) ziel de opstellers parten hebben gespeeld bij hun verklaring van de wederopstanding des vleses, waar ze voor „vlees” ten onrechte lazen: (ontzield) lichaam. Ds. Vonk argumenteert t.a.v. al deze zaken van de Schrift uit. En toont aan dat al deze bezwaren op de uitnemende maar niet onberispelijke catechismus nergens de „substantie” van dit leerboek, de „stukken der leer”, de volkomen leer der zaligheid raken. Op de door hem genoemde punten spreekt de catechismus de léér der Schrift nergens tegen.

* * Geen sabotage, geen chantage

Ds. Vonk verzet zich tegen sabotage tegen de catechismus, tegen het ondergraven van de kracht van dit kostelijk boekje onder de schijn van met hem in te stemmen.

Maar ook geen chantage met de belijdenis. D.w.z. de belijdenis niet misbruiken om iemand bij de voortgaande studie van de Schrift en de confessie „het mes op de keel te zetten”.

En wijziging van de confessie acht hij op al deze punten ook onnodig (het raakt toch allemaal niet de „substantie”, zie boven), en ongewenst. De confessionele geschriften zijn historische geschriften, die overal het merkteken dragen van de historische strijd der kerk, in hoofdzaak tegen Rome en tegen de dopersen. Dat karakter moeten we niet gladstrijken. Het niet zo erg gelukkige experiment 1905 met artikel 36 moet ons voorzichtig maken.

* * Christus' dood

Ds. Vonk wijst dan op het merkwaardig verschijnsel dat iemand in onze kerken rustig als de Schrift spreekt van Gods berouw daaraan zo'n uitleg mag geven dat er van Gods berouw niets overblijft.

Maar als iemand wijst op invloeden van puur menselijke wetenschap in de catechismus, dan wordt hij beschuldigd van ontrouw en woordbreuk.

Dat is vreemd.

Maar droevig acht collega Vonk het dat een dienaar des Woords zich verzet tegen de theorie van: een mens = een lichaam + een ziel en dan aangeklaagd wordt in de kerkelijke pers, maar dat niemand kikt wanneer broeders in een kerkelijke vergadering in de grond der zaak, let wel: in de grond der zaak, het waarachtig gestorven zijn van de Here Jezus loochenen.

* * De beloften

Daaraan zou ik nog willen toevoegen dat in onze kerken een predikant in moeite komt als hij de beloften Gods verklaart als vervulde beloften. Terwijl uit dezelfde hoek de wind

tegen waait als anderen schrijven: denk erom dat we het eeuwige leven in belofte hebben als een toekomstig goed en niet als een aanwezig goed.

* * Om de vrede van Jeruzalem

Ds. Vonk beoogde met deze verantwoording aan zijn kerkeraad en beoogt met deze publicatie „de vrede tussen zonen van hetzelfde huis”.

Moge het geschrift daartoe onder de zegen des Heren dienen. Het vinde rustige overweging en begrip.

De situatie in onze kerken is zorgelijk.

Hier en ginds smeulen vuren die als God het niet verhoedt kunnen leiden tot scheuring.

Dat wil de Here verhoeden.

Op het gebed.

En als wij daartoe arbeiden.

Ds. Vonk deed het zijne.

Geve de HEERE dat dit geschrift geen aanleiding worde tot nieuwe aanklachten en beschuldigingen.

Omdat dit geschrift ons kerkelijk leven zo nauw raakt leidden wij het in de rubriek Kerkelijk Leven in.

G. Visee

Een kleine vrouw predikte het evangelie

Eeuwen voor de rode revolutie was China al een afgrijselijk slagveld.

Eenmaal door zijn onmetelijke chinese muur beveiligd tegen de mongoolse invasies, verteerde het voortaan zijn zonen aan eeuwige interne oorlogen. Deze oorlogen werden afgewisseld door overstromingen, de overstromingen door hongersnoden, en elke keer betaalde het Chinese rijk zijn tol met miljoenen mensenlevens. Een japanse bezetting, een communistische infiltratie, deze kleinigheden rimpelen nauwelijks het effen chinese gelaat.

In deze wereld: enorm reservaat van heidenen, afgodenaanbidders, analfabeten, gebukt onder tirannie, ellende, armoede, domheid en onrecht, trad Gladys Aylward per muilezel binnen. Een volk dat in duisternis woonde ging een groot licht zien. In het kleine stadje Yangcheng, in de provincie Shansi — bakermat van de chinese cultuur, van de landbouw, van het pottenbakken en van de porceleinkunst — trof Gladys mevrouw Lawson aan. Ze kende toen nog geen woord chinees. Maar mevrouw Lawson leerde haar hoe ze de halfwilde bevolking, die haar tussen haakjes met gekrijs en modder ontving, het Goddelijk licht moest tonen: door de mensen desnoods bij de haren naar de kerk te slepen. Het geslacht Lawson — de naam is welsprekend: zoon der Wet — scheen nog in het voor-Paulinische tijdperk te leven. Toch was ook deze periode in het leven van Gladys nuttig, om haar tot een nederige en liefdevolle evangeliste te vormen. Nederig: namelijk om het koninkrijk Gods niet door kracht of geweld — maar door de Geest te prediken; liefdevol: door niet anderen tot christelijke deugden op te zwepen, maar door zichzelf te verloochenen; evangeliste: door een leesbare brief van Jezus Christus te zijn. Op deze wijze ging het Licht der wereld steeds meer door haar schijnen, zodat talloze blinde heidenen werden aangetrokken.

Een openbare executie dreigde Gladys te doen wankelen. Maar mevrouw Lawson legde haar — met haar 50 jaren chinese ervaring — flegmatisch en zakelijk uit: dat ze aan deze dingen moest wennen, en de toestanden pas door de liefde en de wijsheid van Christus, en door de prediking van waarheid en rechtvaardigheid, zou kunnen wijzigen.

Zo wist Gladys langzamerhand waar ze zich voor inzette. En de liefde en wijsheid van Christus werden haar en mevrouw Lawson rijkelijk geschonken: samen openden ze een herberg! De herberg van het Achtvoudig Geluk.*)

*) Onder deze titel werd het boek verfilmd met Ingrid Bergmann in de hoofdrol.

De naam — een op het chinees geïnspireerde, bloemrijke vondst — stond de vrijheid van de persoonlijke exegese toe. Voor de muilezels bestond dit volmaakte geluk uit een volle voederbak en een tochtvrije ligging op de binnenplaats. Voor de drijvers zat er iets meer in. Voor mevrouw Lawson betekende het achtvoudig geluk: liefde, goedheid, vriendelijkheid, verdraagzaamheid, realiteit, waarheid, schoonheid en toewijding. Dat kon allemaal, want mevrouw Lawson had haar geloofsinhoud in goede orde. Maar voor de kleine Gladys, die iets minder wist en iets meer op de medemens was ingesteld, betekende het achtvoudig geluk tevens: harde arbeid, gewillige muilieren, volle magen, en nóg enkele chinese grootheden. Ook dat kan, want de exegese is zo pluriform als haar beoefenaars.

In deze herberg van het Achtvoudig Geluk ging de lamp van het Evangelie helder branden. Yangcheng ligt op een grote handelsroute, waar de karavanen der muilezels bleven overnachten. De ezeldrijvers verlangden een karig maal en een plaatsje op de verwarmde slaapstee, en dat tegen een vaste prijs. Voor die prijs konden ze in alle herbergen terecht — maar in het Achtvoudige Geluk kregen ze als extra service... een verhaal om bij in te slapen. Dat verhaal deed een der evangelisten, en het begon stevast met: „er was eens een man, die Jezus Christus heette. Lang geleden leefde hij in een heel ver land, dat men Palestina noemt”.

De chinezen, zelf geboren vertellers, zijn dol op verhalen. De mannen dronken het Evangelie in, en vertelden het op de andere plaatsen van hun route aan andere ezeldrijvers. Elke avond andere luisteraars, alle volgende avonden nieuwe evangelisten in andere plaatsen. Wat te absurd scheen om waar te zijn werd blijde werkelijkheid, door de dwaasheid van de prediking!

Tussen haakjes: hier blijkt de praktische waarde van het beruchte methodisme, dat eenmaal een Leger des Heils voortbracht. Wij calvinisten — die sterk scholastisch-theologisch denken, die nauwkeurig weten hoe alles behoorde te zijn en hoe fout alles in elkander zit — kunnen moeilijk zo vruchtbaar in het koninkrijk Gods zijn als de simpele heilsoldaten, die voor theologie onvoldoende halen, maar met Christus het verlorene zoeken. Gladys was zo'n gewone soldaat: voor theologie gesjeesd op de zendingsschool, maar vindig onder de verlorenen. Zij bracht een christendom, dat niet als een vreemd voorwerp door de chinezen werd afgestoten, dat ook niet door de chinese wereld werd ingekapseld en werkeloos gemaakt — maar een

koninkrijk Gods, dat als gist het chinese leven doortrok.

Er ging namelijk iets veranderen in het bergland van China. Ook zonder een methodische opleiding groeide er een zending uit de kleine vrouw. Ze leerde Gods liefde uit de Bijbel, chinese van de kok, mensenkennis door modder en straatvuil, nederigheid van de oude mevrouw Lawson, en eerste hulp bij improvisatie. En ze kreeg zegen: genade en ere. De chinese mandarijn, gezagsdrager in wijde omgeving, stelde haar aan tot inspectrice voor de kindervoetjes in zijn gebied: teneinde de chinese wetgeving, die het inbinden van de voeten der chinese jonge meisjes verbood, te doen naleven. Zo bereikte ze niet slechts de karavaandrijvers, maar ook de huismoeders en de kinderen! Ze had het gezag — een chinese soldaat — achter zich wanneer ze de heidinetjes het Evangelie van huiselijkheid, trouw, properheid en naastenliefde om Christus' wil, predikte. Ze maakte school: zondagschool en Bijbelcursus.

En meer dan dat. Ze kreeg steeds betere contacten met de mandarijn. Deze geleerde chinese edelman, geschoold in de leer van Confusius, drager van de oudste beschaving ter wereld, discussieerde graag met haar over beider godsdienst. „U stuurt uw zendingen naar ons land, dat veel en veel ouder is dan het uwe. U beschouwt ons als een natie van heidenen en barbaren, nietwaar? De mandarijnspraak van China is mooier en duidelijker dan welke taal ook ter wereld. Onze

dichters zongen reeds, toen Engeland nog een rotschtig buitengewest was aan de rand van de bekende wereld, en Amerika uitsluitend door roodhuidige inboorlingen werd bewoond. En nu komt u hier om ons een nieuw geloof te leren? Ik vind het vreemd”.

Het bleke Londense dienstmeisje, dochter van een postbode en een volkswrouw, stond alleen met haar bijbeltje tegenover deze machtige haremvorst, geschoold in veertig eeuwen heidense wijsbegeerte, doorkneed in de kunst van het redeneren, een der laatste telgen van de hoge chinese adel. En deze hield ervan met haar op hoffelijke wijze te discussieren over haar geloof, haar Heiland, haar God!

Inderdaad, hier zou een brede scholastische opleiding haar niet hebben gebaat. Maar uit deze hulpeloze zwakheid schonk de Heere krachten: toen de japanse oorlog over het land woedde, en Gladys met haar discipelen in het vuur beproefd bleken, de stad vernietigd was en de overlevenden geëvacueerd werden, beleed de mandarijn — ten overstaan van zijn genodigden — „Gladys, ook ik zou uw geloof willen omhelzen. Ik zou gaarne Christen worden!”.

Het verhaal wordt ongelooflijk? Ja, ik heb u gezegd dat er wonderen zouden gebeuren. En weet u het antwoord al, wanneer uw dochter van tegen de dertig zending wil worden?

D. W. L. M.

gende bewilliging van de kerken, hier en daar zelfs onder luide toejuichingen.

De kerkenordening komt van de synode van Emden 1571. Men hoort beweren dat die vergadering met gezag over de kerken kon optreden omdat de kerken daarheen afgevaardigden hadden gezonden met macht en last. Wie hebben daarheen afgevaardigden gezonden? Het antwoord is: de kerken. En waar moet ik zijn wanneer ik bij de kerken wil zijn en die wil vragen naar de afvaardiging? Dan moet ik zijn bij de opzieners over de gemeente, in kerkeradsvergadering bijeen. Die opzieners der gemeente hebben gezag over de gemeente. Maar verder gaat hun gezag niet dan over de gemeente. Alleen de leden der gemeente zijn aan hun gezag onderworpen. En wat de leden der gemeente betreft, die zijn alleen onderworpen aan hun eigen opzieners, niet aan de opzieners van een andere gemeente. Waar halen nu de opzieners der gemeente het recht vandaan om vergaderingen te bekleeden met gezag over alle kerken? Dat recht halen ze niet uit de Schrift want de Schrift spreekt van zulke vergaderingen niet. Kennen ze zelf zich dat recht en die macht toe? Dan doen ze iets waartoe ze niet geroepen zijn en is dat aanmatiging. Opzieners der gemeente zijn geroepen om opzicht te hebben over de broeders en zusters die tot hun gemeente behoren. Over de broeders en zusters van andere gemeenten zijn andere opzieners gesteld en daar hebben zij zich niet mee te bemoeien.

Men zegt dat de macht van een meerdere vergadering samengebrachte macht is. Men stelt het voor dat de kerken in zo'n meerdere vergadering de macht die elk van de kerken afzonderlijk heeft samengebracht hebben, en dan samen een nieuwe macht vormen. Maar er zijn machten die men niet sameubringen kan en waarvan geen nieuwe macht te vormen is. Zo is het ook met de macht van een kerk.

Wat is een kerk? Een kerk zijn de gelovigen onder opzicht van de opzieners. De kerk is een heel eigenaardige verschijning in de wereld. De kerk heeft in de wereld haars gelijke niet. De kerk is enig in haar soort. Wanneer men vergeet dat de kerk de gelovigen zijn en dat de Here de gelovigen stelt onder opzicht van de opzieners en Christus zelf als het Hoofd van allen zonder rangen of instellingen daartussen, wanneer men dat vergeet ziet men de organisatie, en breidt men de organisatie steeds uit, en gaat men de organisatie inrichten naar het model van de rijken dezer wereld en verliest men de gelovigen en hun behoeften en noden uit het oog, en verliest men Christus zelf ook uit het oog. Zo kunnen sommigen spreken van het algemeen welzijn met nauwelijks een gedachte aan de mensen om wier welzijn het dan toch zou moeten gaan, en soms met bittere verwijten tegen hen die door het streven naar het algemeen welzijn in de druk komen en daarover klagen. Zo kunnen sommigen spreken over de mensheid en daarbij de mensen vergeten. Vanwege het bos zien ze de bomen niet. Vanwege de organisatie der kerk zien ze de gelovigen, de broeders en de zusters niet.

Er zijn machten die niet samengebracht kunnen worden tot het vormen van een nieuwe macht. Kinderen zijn aan hun ouders onderworpen. Ouders hebben macht en gezag over hun kinderen, van God zelf aan de ouders gegeven. Maar elk kind heeft zijn eigen ouders en is niet onderworpen aan het gezag van een ander ouderpaar. En twee of meer stellen ouders kunnen hun macht over hun kinderen niet samenbrengen om een nieuwe macht te vormen over al de verschillende stellen van kinderen. Met zo'n instelling zou geen kind wat te maken hebben. Vader en moeder kunnen van hun macht over hun kinderen geen afstand doen. Met de opzieners der gemeente is het evenzo. De gelovigen hebben hun eigen opzieners en staan onder het opzicht van deze opzieners en niet van andere. En de opzieners moeten zelf het opzicht oefenen en kunnen dat niet aan anderen overdragen, ook niet ten dele.

Zij die beweren dat de meerdere vergaderingen gezag over de kerken hebben omdat de kerken hun macht in die vergaderingen samenbrengen, beweren ook dat dat gezag toch van andere aard is dan het gezag van de opzieners der gemeente van de leden der gemeente. Dat beweren althans zij die wat de

Aantekeningen bij de kerkenordening

Dit wordt geen verklaring van de kerkenordening. Naar volledigheid zal ik niet streven. Ik ben van plan wat aantekeningen bij de kerkenordening te maken.

Waarvoor?

Na een tijd van over-organisatie komt er een tijd dat men de banden van de organisatie voelt knellen, allengs meer knellen, totdat het ondragelijk wordt. Die banden moeten los, wil men nog kunnen leven. En dan vraagt men weer naar de eenvoud van het Evangelie. Zo is het geweest in de dagen van de grote Reformatie, zo is het geweest in de dagen van de Afscheiding, en van de Doleantie, en van de Vrijmaking. Zo zal het ook nog eens weer zijn.

Voor hen die in het kerkelijke leven terug willen tot de eenvoud van het Evangelie maak ik deze aantekeningen bij de kerkenordening.

I De Kerkenordening is geen wet

Indien de kerkenordening een wet was zou dat een wet zijn die aan de kerken is opgedrongen want er is op aarde over de kerken geen wetgever en ook niemand die over de kerken gesteld is om daarin de wet te handhaven. In hun beste tijden zijn de kerken weer tot deze waarheid teruggekeerd en hebben ze alles wat hun opgedrongen was weer afgeworpen. De opgedrongen was weer afgeworpen. De opgedrongen wetten werden ter zijde gesteld en aan de onwettige wetgevers werd gehoorzaamheid geweigerd. Zo gebeurde het in de grote reformatie van de 16e eeuw, zo gebeurde het ook in de Afscheiding, in de Doleantie en bij de Vrijmaking in de veertiger jaren van deze eeuw.

Maar de beste tijden van de kerk duren gewoonlijk niet lang. Wanneer er inzinking komt vraagt men weer naar wetten, of aanvaardt men gemakkelijk wetten, want het is zo gemakkelijk dat men maar voor het naslaan heeft wat men moet doen. En dan zijn er altijd wel die als wetgever willen optreden.

De kerkenordening zelf wijst in de richting van een kerkelijke wet. Art. 87 zegt: „Deze artikelen, de wettelijke ordening der kerk aangaande, zijn alzo gesteld en aangenomen met gemeen accoord, dat zij — zo het profijt der kerken anders vereiste — veranderd, vermeerderd of verminderd mogen en behoren te worden”. De wettelijke ordening van de kerk is de wet voor de kerk. Dat het woord ordening erbij staat verandert daar niets aan. Het artikel zegt erbij dat de kerkenordening zo gesteld is dat ze veranderd kan worden

indien het welzijn van de kerken dat vraagt. Indien men daarmee heeft willen zeggen dat de kerkenordening, al is ze dan een wettelijke ordening, toch eigenlijk geen wet is, heeft men zich al heel ongelukkig uitgedrukt. Van welke wet kan dat niet worden gezegd?

Welke wet kan nu niet gewijzigd worden, of zelfs ingetrokken, wanneer daarmee gemoeid is het welzijn van hen die aan die wet onderworpen zijn?

Wat de verandering betreft vervolgt art. 87: „Het zal nochtans geen bijzondere gemeente, classe of synode vrijstaan zulks te doen”. Waarom staat dat niet vrij aan een bijzondere gemeente, classe of synode? Met het antwoord is men gauw klaar wanneer men de kerkenordening ziet als de wet voor alle kerken en de generale synode als de wetgever voor allen. Maar de generale synode is geen wetgever voor alle kerken. Waar zou ze haar bevoegdheid vandaan halen? Wie zou haar tot wetgever hebben aangesteld? De Schrift spreekt met geen woord van generale synoden, ook niet van particuliere synoden, ook niet van vergaderingen van de classis, veel verder is het er vandaan dat de Schrift zulke vergaderingen met gezag en macht over de kerken zou hebben bekleed.

Er wordt nog al eens beweerd dat synoden en andere z.g. meerdere vergaderingen in het algemeen hun gezag hieraan ontleen dat de kerken hun afgevaardigden naar deze vergaderingen zenden en aan die afgevaardigden macht en last verlenen.

In de Weselse Artikelen lezen we: „Nochtans menen wij niet dat aan de vergaderingen der Classis enig recht in deze zaak over enige kerk of hare Dienaren toe te kennen zij, tenzij deze kerk hierin uit eigen beweging toestemde, opdat de kerk niet tegen haar wil beroofd worde van haar recht en gezag”. Met de woorden „niet tegen haar wil beroofd worden van haar recht en gezag” zal wel bedoeld zijn dat de kerken vrijwillig afstand doen van hun recht en gezag. Maar als men vrijwillig zich zijn recht en gezag laat ontnemen is men zijn recht en gezag niet minder kwijt dan wanneer recht en gezag tegen de wil worden weggenomen, en zijn recht en gezag op een ander overgegaan. En als dat een rechtsgrond is dat het niet tegen de wil van de kerken is, dan heeft de organisatie van 1816 een vaste rechtsgrond. Want het verzet in de kerken was zo klein dat men naar waarheid kan zeggen dat de kerken niet tegen hun wil van hun recht en gezag werden beroofd. Het gebeurde met stilzwij-

regering van de kerk betreft de Schrift nog niet helemaal buiten beschouwing laten. Maar dat is een vreemde bewering. Alle kerken hebben gelijke macht. Hoe kan daar nu iets van andere aard uit ontstaan wanneer men het samenbrengt? Gelijk bij gelijk blijft toch gelijk?

Wanneer men waterstof en zuurstof samenbrengt krijgt men water en dat is wat anders. Maar wanneer men waterstof bij waterstof voegt houdt men waterstof. Nu kan men zeggen dat de zaken in de kerk zich niet richten naar de wetten die voor de scheikunde gelden, en dat kan wel waar zijn, maar ook in de kerk is het zo dat gelijk bij gelijk gevoegd gelijk blijft. Een ouderling heeft het gezag van een ouderling, een andere ouderling heeft het gezag van een ouderling, voeg die twee samen en ge hebt nog het gezag van een ouderling en geen andersoortig gezag.

De kerk zijn de gelovigen. Christus heeft zijn gelovigen georganiseerd. De organisatie die Hij aan hen heeft gegeven is een heel eenvoudige. Die organisatie is plaatselijk onder de opzieners der gemeente. Verder gaat de organisatie niet. Christus heeft zijn gelovigen georganiseerd, zijn kerken niet. De Here heeft niemand over de kerken gesteld, ook geen vergaderingen. De Here heeft geen wetgever over zijn kerken gesteld en ook geen opzieners om over alle, of over vele kerken de wet te handhaven. Dat is tot groot verdriet van velen en voor anderen een ongerijmdheid, maar de waarheid der Schrift is niet anders. Pogingen om het gezag der meerdere vergaderingen op de Schrift te gronden zijn vaak ondernomen maar nooit geslaagd. Bij al die pogingen ging men met de Schrift knoeien en met de kerkenordering ook. Men ging er inleggen wat men er uithalen wilde. En als men dat wil kan men het bij wijze van uitlegging en met behulp van analogieën ver brengen, zoals de geschiedenis leert. De kerkenorde-

ning is daar in ere waar men haar neemt zoals ze is, geen wet die met gezag aan de kerken is opgelegd. Wie met de kerkenordering knoeit houdt haar niet in ere. Wie haar neemt zoals ze is en het wel meent met de kerk des Heren doet naarstigheid om haar te onderhouden. En daar doet de kerkenordering goede diensten.

Wat is de kerkenordering dan?

Een goed antwoord op deze vraag geven de Artikelen van Wezel. 't Is dit: „Enige bepaalde punten of artikelen welke de dienaren der Nederlandse Kerk voor de dienst dezer kerk deels noodzakelijk, deels nuttig hebben geoordeeld”. Waarom zullen wij niet doen wat noodzakelijk voor de kerk is? En waarom zullen wij ook niet doen wat nuttig voor de kerk is al is het dan ook niet noodzakelijk? Kan dat niet zonder dwang van boven?

Waar is dan de liefde tot de kerk des Heren en tot hen die even dierbaar geloof met ons hebben ontvangen en samen de kerk des Heren zijn? En waar is dan de Geest van Christus? Calvijn heeft het goed gezien en goed gezegd. Hij zei het zo: „Ik beken voorwaar dat men niet lichtvaardig noch dikwijls noch om geringe oorzaken tot verandering en vernieuwing voortvaren moet. Maar de liefde zal zeer wel oordelen wat schadelijk of stichtelijk is. En indien wij aan de liefde het bestuur en beleid laten, zo zullen alle dingen wél gaan. Voorts het is de schuldige plicht van het christenvolk de instellingen die naar deze regel gemaakt zijn wel met een vrije consciëntie en zonder enige superstitie, maar niettemin ook met een godvruchtige en gewillige gehoorzaamheid te onderhouden, niet te versmadden, noch door onachtzaamheid voorbij te gaan; zover is het daaraf dat het deze door hoogmoed en wederspanningheid openlijk zou mogen schenden en overtreden”. (Institutie IV 10. paragraaf 30 en 31)

K. Doornbos

Vijfdaagse werkweek in de vierde eeuw na Christus

Van bevriende zijde ontvingen we het aprilnummer 1964 van Hermeneus, maandblad voor de antieke cultuur. Daarin op blz. 186 onder dezelfde titel als hierboven vermeld, van de hand van E. J. Jonkers:

„Speurend in oude kerkrechtelijke verzamelingen kwam ik een tekst tegen, die m.i. te merkwaardig is om hem de lezers van Hermeneus te onthouden. De plaats is te vinden in de Constitutiones Apostolorum¹⁾ en handelt over de vijfdaagse werkweek, die evenwel om heel andere redenen wordt voorgeschreven dan nu het geval is.

Het voorschrift luidt aldus:

(Volgt de griekse tekst)

Wij Paulus en Petrus bepalen, dat de slaven vijf dagen moeten werken, maar op de sabbat en de zondag (eigenlijk: de dag des Heren, G.V.) rust moeten houden in de kerk op grond van de leer van de vroomheid.

Immers wij hebben gezegd²⁾ dat de sabbat gegrond is op de schepping, maar de zondag (de dag des Heren op de opstanding”.

¹⁾ C. A. VIII, 33. De C. A. zijn een verzameling voorschriften, die pl.m. 380 in Syrië is ontstaan, en een vrij sterke Oudtestamentische inslag heeft. De samensteller ervan laat het voorkomen alsof zijn werk door Clemens, de derde bisschop van Rome (pl.m. 96) op last der apostelen verzameld is. Door het zesde oecumenische concilie te Constantinopel (680-681) werden de C. A. grotendeels niet erkend, maar desondanks behielden zij in het Oosten een groot gezag (J. de Jong, Handboek der Kerkgesch. I pagina 291).

²⁾ C. A. VII, 23. (Volgt de griekse tekst). Viert de sabbat en de zondag, omdat de eerste een herinnering is aan de schepping, de laatste aan de opstanding.

Tot zover het artikel in Hermeneus. De zaak is dus deze. Dat oude uit pl.m. 380

daterende geschrift Constitutiones Apostolorum (Voorschriften van de apostelen) geeft eerst in hoofdstuk VII § 23 het voorschrift dat christenen de sabbat en de dag des Heren moeten vieren. Daarna wordt in hoofdstuk VIII § 33 gezegd dat de slaven vijf dagen moeten werken, maar op de sabbat en op de dag des Heren moeten rusten. Voorts wordt gezegd dat de sabbat een herinnering is aan, resp. gegrond is op de schepping, de dag des Heren op de opstanding.

En aan een en ander wordt apostolisch gezag toegekend: aldus zou het verordend zijn door Paulus en door Petrus.

We willen deze teksten eens nader bezien.

1. De schrijver van het artikel in Hermeneus merkt in aant. ¹⁾ op dat het geciteerde werk „een vrij sterke oud-testamentische inslag heeft”. Dat is niet onjuist, maar dient scherper te worden bepaald. In onze tekst spreekt onverholen Judaïsme, een regressie, een terugkeer naar de oudtestamentische periode van de heilsgeschiedenis in de nieuwtestamentische periode. De sabbat behoorde tot de periode van „het vlees”, die is overgegaan in de tijd van „de Geest” door het werk van de Christus, die de Wet van het Horebverbond en de daaop gebaseerde onderwijzing der profeten heeft voltooid. Het Horebverbond met zijn inzettingen als schaduw der toekomstige goederen reeft plaats gemaakt voor het nieuwe verbond dat de goederen brengt, waarvan de schaduwen spraken. Het Judaïsme heeft altoos met de progressie van het oude naar het nieuwe verbond overhoop gelegen. Het spreekt duidelijk zijn taal in onze tekst, in het vóórschrift de sabbat te houden.

2. Voorts blijkt dat aan het einde van de vierde eeuw de „kyriakè”, de dag des Heren in ere was. Zó krachtig is reeds de zondagtraditie dat de schrijver van de Constituties zich bij de keus: de sabbat óf de zondag, de keus vóór de sabbat en tegen de dag des Heren niet kan veroorloven. Daarom kiest hij niet tussen

INHOUD:

Abrams' „gelovigheid”?	E. R. P.
Bij de sterfdag van Johannes Calvijn	C. V.
Kerkelijk leven	G. V.
Een kleine vrouw predikte het evangelie	D. W. L. M.
Aantekeningen bij de kerkenordering	K. D.
Vijfdaagse werkweek in de vierde eeuw na Christus	G. V.
Een wijs woord van dr. Buskes	C. P. P.
Vergelijkende godsdienstwetenschap	P. A. H.
Persschouw - Ingezonden - Kerknieuws	

die beide: óf de sabbat óf de zondag, maar hij schrijft de onderhouding van beide voor: en de sabbat en de zondag.

3. Deze keuze is naar beide kanten niet christelijk, maar Judaïstisch. Wie de dag van de opstanding des Heren koppelt aan de sabbat geeft uiteraard ook aan de eerste een wettisch karakter. De onderhouding van de sabbat krijgt vanzelf een wettisch karakter en wordt gelicht uit het raam van het evangelie van het nieuwe verbond.

4. De leugenachtigheid van het Judaïsme dat „uit de Wet” is en niet uit de Waarheid van Christus treedt hier al zeer duidelijk aan het licht. Het poogt z'n voorschriften van een vijfdaagse werkweek met de sabbat en de zondag te dekken met apostolisch gezag door een brutale vervalsing: alsof Paulus en Petrus een en ander zouden hebben voorgeschreven. Notabene Paulus die in bijna al zijn brieven dit Judaïsme fel heeft bestreden, en die, toen Petrus tegenover dit Judaïsme weifelde, hem scherp heeft bestraft: Galaten 2, hetgeen Petrus hem in dank heeft afgenomen, 2 Petrus 3 vers 15. Het Judaïsme van de Apostolische Constituties maakt op brutale wijze deze apostelen tot peetvaders van hun sabbatisme!

5. De leugenachtigheid blijkt ook hieruit dat het in zijn ijver voor de Wet van het Horebverbond, die het niet meer verstond, op echt farizeïstische wijze het vierde gebod ook nog corrigeerde door zijn eigen inzettingen: sprak het vierde van de tien woorden van zes dagen arbeid één dag van rust, deze judaïstische Constituties schrijven een vijfdaagse werkweek met twee rustdagen voor en dat „wegens de leer der vroomheid” die hier de plaats begint in te nemen van de Schriften.

6. De veronderstelling is niet te gewaagd dat het in de kerk aan het einde van de vierde eeuw met de bijbelstudie en de bijbelkennis niet best gesteld was. Indien dat wel zo geweest was zou zulk brutaal bedrog terstond doorzien en daardoor onmogelijk geweest zijn.

7. De bewering dat de sabbat op de schepping gegrond was mist elk apostolisch gezag, zij laat de tekst van het vierde gebod in Deuteronomium 5 buiten beschouwing en moet misschien(!) verklaard worden uit het pogen aan de sabbat een „steviger grondslag” te geven dan de Wet van Horeb biedt.

8. Het is overigens de vraag of de opsteller van deze Constituties op de schepping nog een bijbels zicht heeft gehad. Het valt op dat de tekst hier voor „schepping” niet het bijbelse ktisis gebruikt, maar 't woord „demiourgia”, dat stamt uit een gedachte wereld waarin bij de schepping der wereld een demiurg zou zijn opgetreden. Het is een gedachte van gnostischen huize, die later in de dogmageschiedenis een rol heeft gespeeld bij de idee van een „scheppingsmiddelaar” die nog door A. Kuyper werd voorgestaan, maar bij K. Schilder, S. G. de Graaf en anderen — terecht — bestrijding vond.

Maar wij willen in dit verband deze dogma-historische paden niet verder aflopen.

Al met al is duidelijk dat het Judaïsme de eenheid van en het verschil tussen sabbat en zondag, oud en nieuw verbond, de oude en de nieuwe tijd niet kan verstaan en zelfs tot bedrog de toevlucht moet nemen en zich in plaats van op de beide testamenten op de apostolische traditie moet beroepen om zich een schijn van goddelijk en christelijk gezag te geven.

G. Visee

Een wijs woord van dr. Buskes

„In de waagschaal” gaf in zijn „gast rubriek” het woord aan dr. Hommes, syn. geref. pred., door van hem een artikel over te nemen over de besluiten van de jongste synode der geref. kerken (syn.) t.a.v. „Assen”-1926.

Het is bekend, dat de synode een commissie benoemde, om deze materie in studie te nemen, zonder deze aan een bepaald synodejaar te binden voor haar rapportering; en dat ze inmiddels de „binding” aan „Assen”-1926 praktisch ophief. In afwachting van definitieve besluiten in de toekomst.

Dr. Hommes blijkt met dit besluit nogal ingenomen te zijn. Zijn artikel bevat een openlijke schuldbelijdenis tegenover degenen, die in 1926 door de tucht getroffen werden. Het blijkt nu dat hij en velen met hem sinds lang zich onbehaaglijk gevoeld hebben onder de vigeur van „Assen”, maar uit gemakzucht of lafheid gezweven hebben. De besluiten 1926 zijn in de syn. geref. kerken hun natuurlijke dood al gestorven. Het gaat er nu alleen nog maar om op min of meer stijlvolle wijze „de laatste eer” te bewijzen aan de overledene.

Dr. Buskes plaatst een kort woord ten geleide. Waarin echter op geen enkele wijze ingenomenheid blijkt met genoemd synodebesluit, dat de leeruitspraak van 1926 op de helling brengt, noch ook met het artikel van dr. Hommes.

Wat ons bijzonder trof was, dat dr. Buskes schrijft (geen letterlijk citaat): mogen de geref. kerken ervoor bewaard worden een uitspraak te doen in deze geest, dat de leeruitspraak in 1926 terecht gedaan is, omdat ze toen nodig was, maar dat ze nú terzijde gesteld kan worden, als overbodig.

De overeenkomst met de situatie van 1959 springt ieder in het oog.

Ook toen een terugkomen op in 1944 gedane leeruitspraken! ook toen de constatering: ze leven niet meer onder het kerkvolk; ze zijn morsdood; het is ongezond zoiets met alle geweld te willen handhaven; geen fossielen in onze belijdenis. Dus: ter zijde stellen. Maar met de uitdrukkelijke verzekering erbij: in 1944 hebben ze gezegd gewerkt. Toen waren ze nodig; nú zijn ze overbodig.

Waaróm overbodig?

Men zou erin kunnen komen als het om deze reden was: ze vinden geen enkele bestrijding meer; ze zijn der kerken vlees en bloed geworden.

Maar juist het omgekeerde is het geval. En met de uitspraak van 1926, en met die van 1944. De „linkervleugel” lapt openlijk „1926” aan zijn laars en de „rechtervleugel” doet het zelfde met „1944”.

Dáárom moest „1944” wijken en gaat nu „1926” er achteraan. Werd „1944” prijsgegeven aan de rechtervleugel — „1926” aan de „linkervleugel”. Nochtans blijft men „1944” zaligprijzen en dr. Buskes spreekt de gerechtvaardigde vrees uit, dat men hetzelfde zal gaan doen met „1926”.

En dan is het middel erger dan de kwaal.

Een geref. kerk, die nog confessionele kracht bleek te bezitten (1926 en 1944) is verre te verkiezen boven een geref. kerk, die alleen maar confessionele slápheid weet te demonstreren.

Wanneer dr. K. Schilder nog leefde, zou hij dit woord van dr. Buskes van harte onderschreven hebben. Want hoezeer ook antipoden, beiden hebben altijd hartgrondig gefulmineerd tegen „kerkpolitiek” en gestreden voor het „honest to God” in kerkelijke verhoudingen.

We weten langzamerhand wel wat de syn. geref. kerken niet-meer belijden, maar het wordt tegelijk wel moeilijk er achter te komen wat ze nog-wel belijden. (1926-'44-'46-'59-'64....)

In dezelfde mate waarin de oecumenische beweging daar toeneemt in kracht zien we de confessionele kracht verslappen.

In 1926 stond Schilder contra Buskes, „De Reformatie” contra „Woord en Geest”. Bestreed Buskes de geref. kerken, wier leeruitspraak in Schilder een geharnast verdediger vond.

Reeds spoedig echter moest Schilder zijn eigen kerkmensen herinneren aan de ernst van de uitspraak en de tuchtmaatregel van 1926, toen men in de Calvinistenbond wilden inhalen, als erkende calvinisten nota bene, die men kort te voren het ambt in de geref. (toch calvinistische!) kerken niet langer waardig keurde.

Toen riep Schilder de zijnen al toe: honest to God, broeders! ernst maken met je kerkwoorden, gesproken onder aanroeping van de naam des HEREN!

Maar de dusgenaamde oecumenische beweging werd een wassende stroom.... En in 1944 moest Schilder wijken voor..... Buskes in 1964. De een moest er in 1944 uit om in 1964 in principe de ander weer te kunnen binnenhalen.

Dat is wel heel kort samengevat, maar zo staat scherp voor ons „de triump der oecumene” en we zijn benieuwd naar het volgende boek van prof. Berkouwer over „Schriftcritiek” of over „de kerk”. Hij zou over beide onderwerpen kunnen handelen in één boek, met de titel: de triump der oecumene. — Nu zijn we blij met de nuchterheid van dr. B.

En met zijn aversie van al wat riekt naar kerkpolitiek.

Maar de vraag naar binnen eigen kerkelijke kring laat zich nu niet meer onderdrukken: betrachten wij allen dezelfde nuchterheid en vervult ons allen dezelfde aversie als het gaat om de beoordeling van „1959”?

Zou „1959”, de terzijdestelling van de vervangingsformule, inclusief de leeruitspraak van 1944, iets anders zijn dan een noodzakelijk moment in de triump der oecumene?

Of wordt de bekoring en de zuigkracht dier oecumene ook óns al te machtig? Waarom zouden we van een man als dr. Buskes niet kunnen leren? Het is ons rondweg een raadsel dat iemand de weg tot hereniging met de syn. geref. kerken open kan zien. Men is daar „geen stap teruggetreden op de afgelegde levensbaan”. Integendeel: langzaam maar zeker werd en wordt de triump der oecumene voorbereid. Hoe chaotische indruk de achtereenvolgende leerbesluiten ook op ons mogen maken, de aandachtige beschouwer ontgaat niet de vaste koers naar de triump der oecumene. En de broeders van „Waarheid en Eenheid”, hoezeer zelve fervente bestrijders dezer oecumene, hebben door de terzijdestelling van 1959 nolens volens aan deze triump medegewerkt.

We houden er ons van overtuigd, dat er geen kwestie-Murmerwoude zou zijn en geen kwestie-Groningen, als we duidelijk tegenover elkaar uitspraken, dat we *dit alles* hartgrondig met elkaar eens zijn.

Er zijn in de genoemde kwesties kerkrechtelijke fouten gemaakt, evenals in 1926 en in 1944. En we zullen de laatste zijn om dat te bagatelliseren. Ook dát hoort bij het „honest to God”, eerlijk voor God.

Maar dáár is een oplossing voor, als we elkaar maar eerlijk kunnen aannemen als medestrijders tegen de triump der oecumene, en annex daarmee de confessionele crisis, in en buiten eigen kerken. Wat dat laatste betreft: duidelijk moet toch voor ieder zijn, dat onze kerken open staan voor elk serieus bezwaarschrift tegen welk onderdeel van haar belijdenis ook, dat ons confessioneel véerder kan brengen, maar dat de stelmatige ondermijning van de eigen leer der kerk in de syn. geref. kerken óns toch een baken in zee moet zijn.

Broeders, wat zou het kostelijk zijn, als we weer, gelijk in 1944, eenparig de gemeenschappelijke vijand op de nek konden vliegen!

Dan hebben we geen tijd meer om elkáár in de haren te vliegen.

C. P. Plooy.

Vergelijkende godsdienstwetenschap

Naar aanleiding van de boeken: „Mythe en realiteit”, uitgave Wereldbibliotheek, Amsterdam-Antwerpen 1963 (prijs f 6,—) en:

Mircea Eliade: „Beelden en Symbolen, opstellen over symboliek in magie en godsdienst”, uitg. C. de Boer jr / Paul Brand, Hilversum (prijs f 4,50). De wetenschap van de vergelijking der godsdiensten heeft tot nu toe in gereformeerde kring weinig waardering, laat staan erkenning gevonden. Bij mijn weten is er ook weinig over gepubliceerd en ik meen niet mis te tasten door te veronderstellen dat daarbij voor de zoveelste maal angst, twijfel en mensenvrees de vrijgemaakte parten spelen. Vandaar ook die kramphouding, die andersdenkenden ogenblikkelijk bij ons plegen te onderkennen en die naar binnen toe maar al te vaak gepaard gaat met muggenzifterij, ketterjacht en bekrompen vooroordelen. Het wordt hoog tijd dat er bij ons een grotere openheid ontstaat, zowel ten aanzien van wat er in de theologische wereld rondom ons werkelijk gaande is als in betrekking tot ons eigen innerlijk dat voor menige gereformeerde man een gesloten boek is met alle gevolgen vandien. We moeten dit gisingsproces aandurven, want de waarheid immers maakt vrij en de geestelijke winst, uit een vergelijking verkregen, zal ons alleen maar dankbaarder kunnen stemmen en dán pas zullen we zien „hoe rijk wij zijn”.

De vergelijkende godsdienstwetenschap heeft in Nederland al een vrij langdurig verleden. Zij is begonnen bij de Leidse hoogleraar Brede Kristensen (menige oud-testamenticus zou zijn voordeel kunnen doen met zijn „Symbool en werkelijkheid”, pas in de Palladiumserie herdrukt) en vond een hoogtepunt in het werk van de geniale Groninger hoogleraar G. van der Leeuw (wiens „De primitieve mens en de religie” niet alleen van betekenis is voor de a.s. zendingen.) In het eerste hierboven genoemde boek, nl. „Mythe en realiteit” (een bundel lezingen, gehouden

voor de Bilthovense kring voor wijsbegeerte en psychologie) is verreweg het belangrijkste artikel dat van Van der Leeuw's opvolger Theo van Baaren. Zijn exposé van de drie scholen in de godsdienstwetenschap en mythe-vorsing alleen reeds is zeer instructief, niet in het minst omdat hij een duidelijke correctie levert op de opvattingen van zijn voorganger. Zijn hoofdstelling geven wij hier weer (blz. 16): „In de tegenwoordige discussie over de mythe komen voornamelijk drie richtingen aan het woord: 1. de mythe als verkondiging van het heilige; 2e de mythe als „gestaltete Welterkenntnis”; 3e de mythe als functioneel onderdeel van de religie, niet als min of meer theoretische speculatie, maar als onmisbare basis voor alle handelen”.

Waar juist in de dogmatiek de mythe een centraal thema gaat vormen vanwege de „Entmythologisierung” van Bultmann en zijn school lijkt het mij zeer gewenst dat onze theologen en die het hopen te worden van deze trits kennis nemen, willen zij voorkomen tegen windmolens te blijken strijden. Wie in de Bijbel goed thuis is kan trouwens en Bultmann en ook Van Baaren gemakkelijk weerleggen. Wij denken hier aan Van Baaren's bedenkelijke opmerking (blz. 21): „Het gaat niet om de historiciteit van het gebeurde, maar om de waarde die eraan wordt toegekend. Daarom kan men als godsdiensthistoricus in het christendom niet alleen een typisch mythische gebeurtenis als de opstanding, maar ook een zeker historische gebeurtenis als de kruisiging mythisch noemen, als men ziet op de plaats die het relaas ervan in het christendom inneemt”. Het is wel duidelijk van Van Baaren heel wat vrijzinniger is dan zijn voorganger en het is goed dat onze predikanten dit weten als zij spreken in de poort met hun hervormde collega's, voorzover dat althans geschiedt. Nog bonter maakt het de literaire hoogleraar J. M. M. Aler, wanneer hij schrijft (blz. 76): „De mythe

analyseert geen samenhang van feiten, maar suggereert in beelden een gevoelsbetekenis der feiten. De jonge held slaat het monster, welks aanblik ieder doet verstenen, het hoofd af en een gevleugeld ros ontstijgt de romp. De zachtmoedigste bruiloftsganger die men zich denken kan, geeft te kennen wie hij is, als hij het water in edele wijn verandert". In deze passage zien wij wel heel duidelijk tot welk een relativisme de mythe-vorsing voeren kan of juist: hoe risikant het is zich op dit terrein te bewegen wanneer men de fundamentalistische Bijbel-beschouwing achter of naast zich heeft gelaten.

Zeer belangrijk in deze bundel is ook de bijdrage van de atheïst dr. O. Noordenbos: „Atheïsme, begrip en oorsprong”.

Hij schrijft o.m. (blz. 52): „Het opmerkelijke van het agressieve atheïsme is dat het zich hoofdzakelijk heeft ontwikkeld in de westers-christelijke cultuurkring. Met andere woorden: de daar heersende godsdienst heeft aan het atheïsme vele motieven en aanleidingen geschonken”.

Noordenbos valt dan uit tegen het reactionaire christendom van de 19e eeuw: „Door afwezigheid van chr. naastenliefde heeft het officiële christendom grote bevolkingsgroepen van zich vreemd en zich bij hen gehaat gemaakt. Men kan dan zeggen dat de kerken en de bij deze kerken aangesloten, haar leiders en voorgangers in het bijzonder, menselijk ver beneden de maat zijn gebleven en christelijk gezien zwaar hebben gezondigd. Toch is dit niet de enige reden van het verval der chr. religie. ... Wanneer een in dogma's, leerstellingen en belijdenissen neergelegd en beschermd geloof niet meer met een goed geweten kan worden geloofd, treden niet alleen skepsis en onverschilligheid ten opzichte van het geloof op, maar wekt het ook verzet en vijandschap en des te feller naarmate de macht en het gezag van kerken en van kerkelijke ambtsdragers zwaarder weegt in cultuur en maatschappij. Geestelijke traagheid, onverschilligheid, overwegingen van fatsoen en conventie of belangen kunnen een kerkelijk apparaat dan nog lange tijd doen voortbestaan, in beginsel is de tijd van deze godsdienst als cultuurscheppende factor voorbij. Men behoeft zich alleen maar de vraag te stellen of een dergelijke godsdienst in onze tijd zou kunnen ontstaan”. Dit zijn rake en eerlijke woorden, die ons in ons traditionalisme zouden moeten doen opschrikken! Want hoe staat het met de werfkracht van onze nette burgerkerken?

Mircea Eliade, de auteur van het tweede te bespreken boek is een Roemeen, die in Frankrijk woont en werkt en zijn essays in het Frans schrijft. Dit boek werd door Anton Monshouwer in onze taal overgebracht. De vertaling is correct, op enkele germanismen(!) na en de namen van bijbelse figuren staan in de roomse spelling. We leren Eliade in dit oeuvre kennen als een veelzijdig en diepzinnig geleerde, een man van een grote mate van objectiviteit en van een onmiskenbaar christelijke levensvisie. In het slothoofdstuk rekent hij af met (door hem niet met name genoemde) Schriftnetici als August Renan en Albert Schweitzer (die de zin voor zijn rekening nam: „Der historische Jesus hat nie existiert”) in de volgende passage (blz. 148): „God komt niet alleen in de geschiedenis tussenbeide, zoals in het Jodendom; neen, hij incarneert zich in een historisch wezen om een door de geschiedenis geconditioneerd bestaan mee te maken. Ogenscheinlijk onderscheidt Jezus van Nazareth zich in geen enkel opzicht van zijn tijdgenoten in Palestina: niets in de fysieke kenmerken, de psyche en de „cultuur” van Jezus wekt het vermoeden, dat God de Vader zelf hier achter staat. Jezus eet, verteert zijn voedsel, lijdt dorst of heeft last van de warmte gelijk elke andere palestijnse Jood”.

We zouden aan het citeren kunnen blijven, want dit is een bijzonder rijk werk, waarin de schatgraver telkens nieuwe vondsten kan doen. Het zou overigens vrij gemakkelijk zijn Eliade op enige hoofdmomenten te kraken, vooral in filosofisch opzicht. Zo hanteert hij het macro-microcosmsthema (het heelal tegenover de mens als heelal-in-het-klein), zo raakt hij niet uit de bedenkelijke tegenstellingen „geest tegenover stof” en „tijd tegenover eeuwigheid”. Deze terminologie doet afbreuk aan zijn betoogkracht en bewijskracht. Niettemin kan men voortdurend constateren dat hij, eerlijke Bijbel-onderzoeker die hij is. „telkens er tegenaanzit”, dat het misschien enkel een kwestie is van een enigszins ander woord dat er niet is of dat hij althans niet kent. Het past ons zeker niet hem daarover hard te vallen, daar wij allesbehalve met deze vraagstukken klaar zijn. Het begrip „tijd” in de zin welke bijv. de Wijsbegeerte der Wetsidee daaraan toekent is nergens in de Schrift te vinden en in de beste geschriften van K. Schilder werkt het tijd-ruimte-schema van Kant als ken-theoretisch principe door. Hier liggen vragen (ook actueel i.v.m. de discussies rondom Telders boeken) welke alleen door exegese-zonder-enige-bril kunnen worden opgelost.

Het zou toch mogelijk moeten zijn dat juist onder ons broederlijk over deze vragen van gedachten wordt gewisseld. Er staat genoeg op het spel, heel de beschouwing van het leven, neen, juist: heel de beleving van het leven is doortrokken van deze vragen rondom „de laatste

dingen” welke in wezen „de eerste” zijn. Niet in het minst nu het huidige levensgevoel ons allen (en niet alleen de jeugd!) infiltreert ten kwade, maar ook ten goede. De vrijgemaakten hoeden een kwade erfenis door als pleitbezorgers van een (niet als zodanig onderkend) Rationalisme op te treden. Heel onze aanpak in de voorlichting is nog zo vaak rationalistisch en dan probeert men de broeders te brengen tot een bepaalde denkwijze over de levensverschijnselen in plaats van tot een bepaalde levenswijze ten aanzien van het leven zelf. Het intellect zit nog altijd op de troon, maar o wee „die afgrond zo donker daaronder”. Daarvoor schrikt men terug, die projecteert men op anderen. En dan krijgen wij verdachtmakingen van velerlei aard.

Ik aarzel niet het boek van Eliade een „ontdekkend boek” te noemen. Fenomenaal blijkt zijn kennis te zijn van afgodische opvattingen; zeer verhelderend is bijv. zijn passage over het sjamanisme, van waaruit velerlei parallellen vallen te trekken naar assyrische en kanaänietische religies.

Overigens mag niet verheeld worden dat hij nog niet helemaal klaar is met de afgrenzing van christelijke en niet-christelijke symboliek. Duidelijk heeft hij zich laten binden door de aanpassingspolitiek van Rome en brengt hij bijv. Paulus' strijd in Lystre en Derbe en op de Areopagus te weinig in rekening. Er valt bij Rome genoeg te „ontmythologiseren” maar juist daar komt hij te weinig aan toe.

Wij wensen deze studie van harte in handen van de werkelijk intellectueel geïnteresseerde predikant, van onze studenten in Kampen en ver daarbuiten die zo vaak op eigen gelegenheid moeten verkennen, van onze zenuwartsen en psychologen (voor droomduiding e.d.), maar ook zeker in die van menig meelevend kerklid. Met het Boek in de hand komt men veilig door boekenland. Want: „De Waarheid zal U vrij maken”.

Rotterdam.

P. A. Hekstra.

VERANTWOORDING GIFTEN KERKWERK ITALIË

Na de vorige verantwoording kwamen nog volgende giften binnen:

J. v. B. te K f 2.50; J. O. B. te W. f 5.66 (coll. Geref. Kerk); J. d. O. te H. f 5.—; K. D. te Z. f 10.—; E. A. M. A. te Z. f 10.—; J. v. W. te DH f 7.50; G. W. te Z. f 10.—; W. B. te Z. f 5.—; J. C. v. V. te V. f 10.—; J. L. te K. f 2.50; F. M. te E. f 3.—; totaal f 71.16, totaal incl. vorige verantwoordingen f 5.427,23.

Alle gevers en geefsters zeer hartelijk dank! Eventuele verdere giften ontvang ik gaarne op mijn giro Nr. 50440 (P. Groen, Rotterdam).

P. Groen.

PERSSCHOUW

Zijn alle gelovigen lid van de kerk?

Onder dit opschrift schreef ds Waagmeester in het Kerkblad van de Geref. Kerk van Hasselt het volgende artikel:

Over deze vraag is onder ons een discussie aan de gang. Misschien zeg ik 't zo even te mooi, omdat sommigen menen, dat dit geen punt van discussie mag zijn. Ds Schoep van Amstelveen heeft namelijk in een redevoering gezegd, dat naar zijn mening „herstel van kerkelijke eenheid tussen gereformeerde belijders ten diepste niet nodig is. Omdat namelijk de kerkelijke eenheid tussen hen al aanwezig is. Kerkelijke eenheid is immers principieel de eenheid der gelovigen in Christus. Niets verkondigt m.i. de Bijbel duidelijker, dan dat allen, die de Heere Jezus aanroepen tot behoud en in Christus zijn gedoopt, nu in deze enige Heer en Meester een eenheid vormen.” Aldus ds Schoep.

Dr Trimp van Voorburg is daartegen in het geweer gekomen. Hij noemt dit een lichaams-speculatie, die de belijdenis inzake de kerk weersprekt. „Want” — zo schrijft Dr Trimp — „de belijdenis zegt niet, dat de kerk van Jezus Christus is de onmiddellijke geloofsverbondenheid van alle ware gelovigen, maar dat zij is de VERGADERING van de ware Christ-gelovigen. En op dat woord „vergadering” strandt deze ganse constructie. „Kerk” betekent nu eenmaal als zodanig „vergadering”. En een vergadering is een vergadering. En tegenover vergadering staat het woord en de zaak van de verstrooiing, naar het uitdrukkelijk onderricht van Christus in Mattheüs 12 : 30. En men heeft niet onmiddellijk in het geloof deel aan deze kerk en haar eenheid, maar ieder is schuldig ZICH BIJ deze vergadering TE VOEGEN en DAARMEE TE VERENIGEN. En wie zich met zijn doopbewijs en al zijn orthodoxie op zichzelf

houdt, is geen lid van de kerk van Christus, noch deelgenoot van de lichaams-eenheid der kerk; want hij verzuimt zich met de kerk te verenigen om op die wijze enigheid der kerk te onderhouden en scheidt zich af van het lichaam en de gemeenschap van de kerk van Christus.” Tot zover Dr Trimp.

Ik geloof, dat dit een belangrijk punt is. Niet allen, die één zijn in Christus en die de gereformeerde belijdenis van harte aanvaarden, geven op die vraag hetzelfde antwoord. Dat is niet verontrustend mits men elkaar maar niet verkettert. Ik ben van mening, dat er in publicaties van Dr A. Kuyper inzake de kerk heel wat te vinden is, dat niet in overeenstemming is met de artikelen 27-29 van de N.G.B. Dr Kuyper is hierom dan ook wel bestreden, maar niet verkettert. Er wordt naar mijn smaak in onze kerken tegenwoordig wat al te vlot gesproken van afwijking van de belijdenis. Daardoor wordt de een na de ander geduwd in het hoekje van de verdachten.

Naar mijn mening zijn Ds Schoep en Dr Trimp BEIDEN aan het construeren. De een zet een redenering in elkaar vanuit „de kerk als lichaam van Christus” de ander vanuit „de kerk als vergadering van de ware Christ-gelovigen”. Prof. Greijdanus heeft op het Congres van Gereformeerden in 1948 gerefereerd over „Kerk en Koninkrijk Gods”. Hij zei in dat referaat, dat elk waar gelovige behoort tot de kerk, en dat alle gelovigen met elkander over de gehele aarde, uit alle eeuwen, verleden en toekomstig, op aarde en in de hemel, te zamen vormen de kerk, met Christus als haar Hoofd, Ef. 1 : 22-23.

Op dat congres werd Prof. Greijdanus de vraag gesteld: Wat bedoelt U daarmee: „Elk waar gelovige behoort tot de kerk”. Is dat het aangeven van een feit of het stellen van een norm?

Daarop luidde het antwoord van de professor: „Elke waar gelovige behoort tot de kerk. Daar bedoel ik alle uitverkorenen Gods mee; die vormen samen de kerk. Ik heb het niet over de openbaring van de kerk in een bepaalde groep. Elke waar gelovige is lid door Gods werking in zijn hart van het lichaam van Christus. Ik heb dan al de uitverkorenen er bij genomen over heel de aarde, ja zelfs ook die in de hemel zijn en nog geboren moeten worden. Allen, wien God een plaats gegeven heeft of nog geven zal. Het kan zeer zeker zo zijn, dat op een bepaalde plaats, mensen, die wel ware gelovigen zijn, zich niet bij de kerk hebben aangesloten, zoals die zich daar openbaart. Een mens kan in zonden leven en toch de band aan Christus hebben. Hij kan dan gescheiden leven van de plaatselijke kerk. Dat is een zonde, die ook als zonde moet worden aangewezen”.

Ik ben bang, dat bij Ds Schoep de roeping der gelovigen, om de door Christus gestichte eenheid te beoefenen en te onderhouden te veel in de mist komt te staan.

En wat Dr Trimp betreft, hij legt alle nadruk op het woord „vergadering”. Maar zijn constructie strandt m.i. op de woorden van de belijdenis, dat de kerk is de vergadering VAN DE WARE CHRIST-GELOVIGEN. Dat zijn toch ALLE gelovigen? De gelovigen worden immers ALLEN door Christus vergaderd? Ik meen, dat de GAVE van Christus bij Dr Trimp te veel in de mist komt te staan.

Want de kerk is een vergadering. Zeker. Maar dan een vergadering, die nog steeds vergaderd wordt. En die vergaderd wordt door Christus.

Als ik Dr Trimp goed begrijp, ontkent hij, dat een gelovige in de Hervormde of in de synodaal-Geref. kerk door Christus vergaderd wordt. Ook meen ik uit het artikel van Dr Trimp te moeten opmaken, dat volgens hem een kind, dat in de Hervormde of in de synodaal-Geref. kerk wordt gedoopt, niet in de christelijke kerk wordt ingelijfd. Maar zo'n kind heeft toch de christelijke doop ontvangen, en dan geldt toch, wat we belijden in antw. 74, dat het door die doop, als door het teken des Verbonds, de christelijke kerk ingelijfd is? Ik kan me heel goed vinden in wat Prof. Holwerda zei in een preek over Zondag 21 H.C.: „Christus heeft alle gelovigen deel gegeven aan Zichzelf en Zijn schatten en gaven. Dus niet alleen de gelovigen in de Gereformeerde Kerk, maar evengoed die in de Hervormde, de Christelijke Gereformeerde, de Oud-Gereformeerde, de Lutherse Kerk; ja ook in de kring van Buchmann, Johannes de Heer, het Leger des Heils. Zij hebben evengoed als wij deel aan de schatten van Christus. Want wie door Christus vergaderd wordt, ontvangt de toegang tot al Zijn schatten...” Maar daarna gaat Prof. Holwerda ook scherp en duidelijk spreken over de roeping van ieder persoonlijk, en dat blijft voor mijn besef bij Ds Schoep wel heel erg in de mist.

En wij mogen onszelf wel met grote ernst de vraag stellen, of wij met Christus vergaderen. En dus op onze hoede zijn voor het gevaar, dat wij gaan uitsluiten die Christus niet uitsluit en dat wij monden gaan sluiten, die Christus niet gesloten wil zien.

Het is goed dat over deze kwestie — en dan op de wijze zoals Ds Waagmeester aanwijst en

in praktijk brengt — wordt doorgepraat.

De belangrijke discussie over de kerk welke in de dertiger jaren begonnen is, is in de loop der jaren wat vastgelopen. Ze moet weer op gang komen.

Er zijn ten aanzien van de vraag waarover Ds Waagmeester schrijft twee extreme standpunten denkbaar die beide moeten worden afgewezen.

Enerzijds kan men n.l. poneren: alle gelovigen zijn **zonder meer** lid van de kerk van Christus. Men beschouwt dan alle kerkelijke instituering feitelijk als van nul en gener waarde, als een kwestie van organisatie die alle geestelijke waarde mist, of ook men huldigt een volledige „plurifomiteit” van de kerk.

Anderzijds kan men poneren: Alleen de leden van het eigen instituut dat men als ware kerk beschouwt zijn leden van de kerk. Alle andere gelovigen staan geheel buiten de kerk, hebben niets met de kerk te maken.

Deze twee standpunten afwijzend — en dat doet naar ik meen ieder in onze kerken — komt evenwel de vraag: hoe is dan de stand van zaken? Daarover moge worden gediscussieerd — nadat er vooraf over werd gestudeerd.

C. V.

Een herinnering aan Dr Colijn

In „Tot Vrijheid geroepen” werd een brief afgedrukt welke in de oorlogsdagen door een Rooms-katholieke zakenman aan een antirevolutionaire vriend werd gezonden. Hij bevat een **herinnering** aan de arrestatie van Dr Colijn door de Duitsers. Ik neem hem hier graag over

Beste

Hier weer eens een privé-schrijven, om je iets te vertellen, iets wat in de dagbladen niet heeft gestaan, n.l. de arrestatie van onzen oud-minister Dr. H. Colijn: onze grijze staatsman is met de oud-ministers Van Dijk, Deckers en De Wilde maandagmorgen door de Duitse politie gearresteerd, maar dinsdagmorgen was Dr. Colijn weer tijdelijk in vrijheid gesteld om dinsdagavond opnieuw te worden gearresteerd. Klaarblijkelijk om orde op zijn zaken te stellen had hij dus een dag vrijaf gekregen om afscheid te nemen van zijn vrouw.

Maar nu zal ik je verder vertellen wat mijn zegsman, die mij dit vertelde en voor wiens waarheidsliefde ik volkomen instaat, zag.

Gisteravond zat ik in mijn voortuin (hij woont in een villa ca. 40 meter van Colijn af) en zag om 10 uur ineens een groote toeloop van personen samendrommen voor het huis van Dr. Colijn. Voor het hek stond een personenauto en een overvalwagen van de groene politie. Natuurlijk sprong ik op en liep de Stadhouderslaan in, om te zien of ik onzen broeder kon helpen. Er waren toen wel 50 groene politiemannen.... om dien eenen grijzen staatsman te arresteren en meteen zijn prachtige tuin (zijn trots) plat te trappen.

Er kwamen al meer mensen vanaf de vrij drukke Scheveningsche weg (pl.m. 20 meter van Colijns huis af) en eenige koffers werden geladen op de personenauto door de eigen huisknecht van Dr. Colijn.

Toen ging de deur open en ineens verstomde het lawaai van de wachtenden, zoodat men werkelijk een speld kon hooren vallen.

Daar verscheen kaarsrecht de oude staatsman op het bordes, als gewoonlijk met de eene hand in de zak van zijn demi, in de andere zijn wandelstok.

Doodstil was het.... achter en om hem groene politie....

En daar ineens (wie het aanhief is onbekend), daar hief de gansche menigte aan „Dat 's Heeren zegen op U daal', Zijn gunst uit Sion U bestraal'....”

Toen konden velen niet meer zingen, ieder kreeg een brok in de keel, men kon eenvoudig niet meer verder.

Kaarsrecht bleef hij staan, ontblootte het hoofd en hoorde de zegenbede, spontaan gezongen door alle Nederlanders, ongeacht van welke religie, schijnbaar onbewogen aan.

Een groene politie, die achter hem stond, wilde hem manen tot voortgaan, maar slechts een kleine handbeweging wees den man weer terug, totdat de menigte niet verder zingen kon.

Eerst toen daalde hij fier, onbewogen, de treden af en stapte in de auto. Verder zagen we eigenlijk niets, want iedereen boog diep het hoofd voor dezen grooten Nederlander, die weggevoerd werd in ballingschap.... tot den dood?

Tot zoover mijn zegsman, de ooggetuige.

Wij zullen bidden en smeeken voor hem, voor ons allen, voor ons geheele geknechte Vaderland. Wij allen zullen bidden en smeeken, jij ook? Is het niet diep aangrijpend? Neen, ze krijgen ons er niet onder. Zoolang de massa zich nog beroept op God, zoolang de massa niet gaat tieren en razen, maar als één man aanheft: „Dat 's Heeren zegen op U daal'”. Toen mijn zegsman mij dit vertelde, kreeg hij de tranen in zijn oogen; kinderachtig? Je had het Dinsdagavond maar moeten zien en ik, die voor „zaken” bij hem kwam, ook mij liepen de tranen over de wangen.

Dit moment uit onze Vaderlandsche Historie wilde ik je even vertellen.

Hartelijk gegroet van je

Het is goed in een tijd waarin Colijn wordt miskend, veracht, soms zelfs verguisd, zo'n herinnering op te halen.

Want welke kritiek men ook op Colijn moge hebben — hij was een man, en bovenal een christen.

C. V.

INGEZONDEN

De Particuliere Synode van Groningen hanteerde een boemerang

Wie een kuil graaft, zal er in vallen; en wie een steen wentelt, op dien zal hij terugrollen.

Spreuken 26 : 27.

Het beroep op Van Dalen, Deddens en Greijdanus

De kerkeraad van Groningen-Zuid heeft Ds. Van der Ziel geschorst, toen

a. Ds. Van der Ziel de uitspraak van de classis (waaraan de zaak door de kerkeraad was voorgelegd) wilde aanvaarden en helpen uitvoeren, en

b. de kerkeraad het besluit van de classis niet voor vast en bondig wilde houden.

De kerkeraad besloot tegen dit besluit in beroep te gaan en schorste toen zijn predikant... „in eigen verantwoordelijkheid”, zulks dus in strijd met Art. 79 van de Kerkenordening.

Ruim 6 maanden later heeft de Particuliere Synode aan deze ten uitvoerlegging van de schorsing haar fiat gegeven. Dit besluit is in de pers gepubliceerd.

Aan dit besluit lag een commissierapport ten grondslag, hetgeen aan appellanten is toegezonden, en waarin de commissie o.m. een samenvatting geeft van haar inzicht over de schorsing-eigen-verantwoordelijkheid. De commissie zegt, dat hiervoor geen betere formulering te vinden is dan in de brochure van de hand van br. J. van Dalen „De Schriftuurlijke beginselen van het kerkrecht”, uit den jare 1944. En om de geciteerde inhoud aannemelijk en overtuigend te maken en als Gereformeerd en Vrijgemaakt naar voren te brengen, worden in het commissierapport onze overleden hoogleraren Deddens en Greijdanus ten tonele gevoerd. Want Professor Deddens schreef een zeer waardeerend inleidend woord, terwijl Professor Greijdanus — blijkens 't Woord Vooraf van de schrijver — de inhoud gecontroleerd heeft vóór het ter perse gaan van de brochure.

„In laatster instantie”

De commissie citeert dan de brochure van br. Van Dalen o.m. als volgt:

„Meent de kerkeraad op goede gronden, dat strijdigheid met Gods Woord bestaat, dan beslist hij derhalve in laatster instantie, zelfs tegen het oordeel der meerdere vergadering in”.

Nu kunnen we helaas niet meer aan Professor Deddens en Professor Greijdanus vragen, hoe zij over de schorsing door Groningen-Zuid denken.

Maar ondergetekende heeft wel contact kunnen opnemen met de schrijver zelf. Mijn vraag was: „Kon de commissie van de P.S. zich terecht op Uw brochure beroepen?”

Als antwoord schreef br. J. van Dalen mij het volgende*).

„Het is nu precies 20 jaar geleden, dat ik de brochure over de Schriftuurlijke beginselen van het Kerkrecht schreef. Dat er 20 jaar daarna een zo grof misbruik van gemaakt zou worden, kon ik toen niet vermoeden. Bovendien gaan de handelingen van Groningen-Zuid ook tegen de letter van mijn betoog in. Onder deel II van het commissierapport heb ik de woorden „in laatster instantie” onderstreept. Daarmede is uiteraard bedoeld, dat Groningen-Zuid de kerkelijke weg had moeten volgen tot „in laatster instantie” en dat, wanneer deze laatste instantie, waarbij binnen het kerkverband geen hoger beroep meer mogelijk is, naar het overtuigend oordeel van de kerkeraad duidelijk tegen Gods Woord ingaat (dit moet dan ook „duidelijk” zijn en niet berusten op allerlei afgeleide redeneringen), de Kerkeraad, als zijnde rechtstreeks aan Christus verantwoordelijk, moet doen wat hij overtuigd is te zijn naar Gods Woord. Groningen-Zuid heeft dat niet gedaan, maar heeft reeds aan het begin der procedure geschorst, nog geheel afgezien of er op deugdelijke gronden geschorst is”.

En in de marge van het commissierapport tekent br. Van Dalen bij de woorden „in laatster instantie” aan:

„Dit is juist niet gebeurd! De kerkeraad schorste reeds vóórdat de laatste instantie was gehoord. Ze had daarvoor eerst de uitspraak van de laatste instantie, P.S., eventueel G.S. moeten afwachten! Daar ligt in eerste instantie de fout van Groningen-Zuid”.

Wij mogen br. Van Dalen dankbaar zijn, dat hij uit de letterlijke tekst van zijn betoog ons heeft aangewezen, hoezeer de Particuliere Synode een misbruik van zijn brochure heeft gemaakt. Ja, dat zijn brochure juist hetzelfde beweerde als de klagers in de verschillende bezwaarschriften.

En zoals een boemerang, die de tegenstander niet treft, op het hoofd terugkeert van hem, die hem geworpen heeft, zo keert zich het beroep op de professoren Deddens en Greijdanus tegen de Particuliere Synode en tegen de kerkeraad van Groningen-Zuid.

Groningen G. H. Arnold

*) Gepublic. met toestemming van Br. Van Dalen.

KERKNIEUWS

Beroepen te Zevenbergen: kand. M. Heems-kerk te Leiden.

Aangenomen naar Orangeville (Canadian Reformed Church): D. van der Boom te Cloverdale.

Deventer. Ds J. van der Haagen heeft zich met zijn gezin op vrijdag 15 mei onttrokken aan de gemeente van Deventer en zich daarna gevoegd bij de syn. geref. kerk aldaar.

Ds J. van Dijk. Op zondag 17 mei deed Ds J. van Dijk, gekomen van Nijkerk, intrede bij de gemeente van Nagele (N.O.P.). In de morgen-dienst werd hij bevestigd door zijn vader Ds D. van Dijk, emeritus-predikant van Groningen, die preekte over Hand. 2 : 1-4. In de middag-dienst verbond Ds J. van Dijk zich aan zijn nieuwe gemeente met een preek over Hand. 19 : 2-7. Namens de classis sprak Ds Boersma van Urk. De tweede voorzitter van de kerkeraad, br. van der Wal, sprak de hoop uit, dat ze in kerkeraad en gemeente een goede samenwerking zal zijn.

NIEUWE AFVAARDIGING NAAR GENERALE SYNODE

In verband met het overlijden van br. G. C. Petersen te Emmen, primus-afgevaardigde naar de Generale Synode, en de permanente verhindering van de secundus-afgevaardigde br. R. Stevens te Hooghalen en de beide terti-ouderlingen, heeft de onlangs gehouden particuliere synode van Drente een nieuwe afvaardiging van ouderlingen naar de Generale Synode benoemd.

Primi zijn thans: br. A. Barelds (voorheen secundus) en br. A. van der Vinne (voorheen ook primus), beide te Tweede Exloërmond. Zo nodig zullen zij worden vervangen door de brs. H. van Faassen te Assen. G. Haveman te Sellinger, K. Hofman te Valthermond en D. Sein te Stadskanaal.

Ds L. Douw van Stadskanaal, primus-afgevaardigde, zal na zijn vertrek naar Enschede-Zuid worden vervangen door één der secundus-predikanten.

DE GENERALE SYNODE

De Synode nam een beslissing betreffende „de zaak-Ds A. Duits”. Zij sprak n.l. uit, dat Ds Duits zich terecht bij haar beklagde over het besluit van de classis Hoozevee, dat met de opheffing van de gemeente van Emmer-Erfscheidenveen „ambt en radicaal” van Ds A. Duits „hebben opgehouden en dat de classis de positie van de appellant aldus behoort te regelen, dat bij de naam en de eer van een dienaar des Woords wederom ontvangt.

ADRESSEN

Ds J. van Dijk, Vlashof 18, Nagele (N.O.P.), telef. 05276-2578.

Gode dankbaar en met grote blijdschap geven wij U kennis van de geboorte van ons dochttertje en zusje

HELÈNE (Ellen)

J. Hulshof
J. Hulshof-Kramer
Marian
Ine
José

Nijverdal, 23 mei 1964
de Joncheerelaan 152